

גְּדוּלָּה תפלה יותר ממעשים טובים. * צלל תפלה שהרי משה רבינו ע"ה אף על פי שהיו צידו מעשים טובים* הוצרך לתפלה:

כל המאריך בתפלתו ומעיין בה. פירוט שמלפני שחנך נקטמו לפי שכוון בתפלתו. תימה להכיל משמע דעיון תפלה לאו מעליותא הוא וכן משמע פ' הרוואה (לקמן נה). ג' דברים מזכירין עונותיו של אלס וקאלמו עיון תפלה. ולא כן משמע צפ' מפניו (שבת קמ). דקאלמו אלס אוכל פירותיהן צעוה"ו וקא חשיב עיון תפלה אלמלא מעליותא הוא וכן משמע צגמו פשטו (גי' קסד): דקאלמו משלשה דברים אין אלס ניולו צכל יוס וקאלמו עיון תפלה: פירוט שאין אלס מעיין צה אלס כן משמע שהאל טוצ וי"ל דתרי עיון תפלה י"ט עיון תפלה להכיל המלפני שחנך נקטמו ועיון תפלה להמס שמכוין אל לצו לתפלה: **אל דמעתי אל תחרשי.** פנש"י דייק מדיוקא מדלל קאלמו ודמעתי תראה ש"מ שהיא נראית צכל פעם ואין להתפלל רק שמתקבל:

קודם תפלתו מנין שנה' אשרי יושבי ביתך. ולפיכך מקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד לאפוקי מהנהו דלמרי אשרי הרצה: צכל

רבינו הגאול

הנו רבנו חסידים הרשונים היו שהיו שעה אחת ומתפללין וכו'. וכי מאחר שט' שעות ביום מתעסקין בתפלה תורתן ומלאכתן אימתי נעשית אלא מתוך חסידים הם תורתן משמרת ומלאכתן מותרות. תנינן סמא בר יהודה דאמר תפלת המנחה שעה פלג המנחה קטנה, והיא שעה י"א חסר רביע. עברה תפלת המנחה ומתפלל תפלת ערבית. והיונו למשכחת שהיא שעה אחת ביום אחת תפלה. דאי לרבנן דאמרי עד הערב לא משכחת שלש תפלות (ביום) ובכל תפלה שלש שעות ביום. וקודם דימדומי חמה היו שהיו שעה אחת ביום, כי מעלות השחר ועד הצהר חמה ה' מילין. ואמר רב יוסף לא שנו אלא למלבי שישאל וכו'. ע"י לעיל, ב ד"ה אפילו.

תורה אור השלם

1. ונתעבר יי בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר יי אלי ר' אל אל חוסף דבר אלי עוד בקרבך הנה;
2. עלה ראש הפסקה ושא עיניך וקח וצננה ותיקנה ומוקחה וראח בעיניך כי לא תעבר את ה' ויהי ה' עיניו אנו;
3. לקח לי רב זבחיכם יאמר יי שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וקבשים ונתתים לא חפצתי: ישעיהו א יא דברים כ ג;
4. ובפרשם כפיקם אילים עני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שמע ידכם דמים מלאה:
5. גם פי אונק ואשעו שהם תפלות: איכה ג ח אילים וחלב מריאים ודם פרים וקבשים ונתתים לא חפצתי: ישעיהו א יא דברים כ ג;
7. ספוקה בעון לך מעבור תהלים לט יג אהבה ג מד ח:
8. ואמה קח לך מקבת ברזל ונתתה אותה קוד ברזל בינך ובין העיר והכינתה את פניך אליה והיתה במצור וצרה עליה אות היא לביתי וישאל:
9. ונתפלל אל יי ואמר אדני אלהים אל תשחת עמך ונתלתך אשר פדית בגורלך אשר הוצאת ממצרים ביד תזקה:
10. ואנכי עמדותי בקר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע יי אלי גם בפעם ההוא לא אבה יי השחיתך:

עלה ראש הפסקה. צדכר תפלה זו נמלית להראותך אותה: **וצפרשס פיקס.** אי לאו דגדולה תפלה כיון דלמור למה לי רוב זבחים למה לי מו וצפרשס הא אפילו זבחים לא ניחא ליה: **אל סהרס.** מדלל (ס) כמיז את דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלל שמתקבל לפניו:

אמר ר' אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשנה רבינו אעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר י אל תוסף דבר אלי וסמוך ליה עלה ראש הפסקה: וא"ר אלעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה מאי טעמא זה בגופו וזה בממונו: וא"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנא' למה לי רוב זבחיםם וכתוב ובפרשם כפיקם (ס) א"ר יוחנן (ס) אכל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנא' ידיכם דמים מלאו: ווא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נגעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה נגעלו שערי דמעה לא נגעלו שנאמר שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום שנא' סכותה בענין לך מעבור תפלה: וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנא' ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קוד ברזל בינך ובין העיר: א"ר חנין א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנא לן ממשנה רבינו שנא' ואתפלל אל ה' וכתוב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא אינו והא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנא' ותחלת ממושכה מחלה לב מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנא' ועץ חיים תאווה באה ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחויקים בה לא קשיא יהא דמאריך ומעיין בה הא דמאריך ולא מעיין בה א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' ת"ר ארבעה צריכין חווק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ תורה ומעשים טובים מנין שנא' ורק חווק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה חווק בתורה ואמץ במעשים טובים תפלה מנין שנא' קוה אל ה' חווק ויאמץ לבך וקוה אל ה' ציון עובני ה' וה' שכחני היינו עזובה היינו שכוחה אמר ר"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה וזכר מעשה הראשונה אתה עזבתני ושכחתני אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות ושישים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני והתשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים וא פטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי א"ר יהושע ב"ל אמר קרא אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא' אשרי ישבו ישרים את פניך תניא נמי הכי המתפלל צריך שישאה שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית אלא מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתבררת: אפילו ה"מלך שואל בשלומם ולא ישיבנו: אמר רב יוסף הלא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי עכו"ם פוסק מיתיבי המתפלל וראה אנם בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו ואלה מפקי אלא מקצר ועולה לא קשיא הא דאפשר לקצר (יקצר ואם לאו פוסק) ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם ורק השמור לך ושמור נפשך וכתוב ונשמרתם מאד לנפשותיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך כסיף מי היה תובע את דמך משנתתי לך שלום לי עד שאפיסך בדברים א"ל אילו הייתי עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית מחזיר

הוא ונתעבר יי בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר יי אלי ר' אל אל חוסף דבר אלי עוד בקרבך הנה; עלה ראש הפסקה ושא עיניך וקח וצננה ותיקנה ומוקחה וראח בעיניך כי לא תעבר את ה' ויהי ה' עיניו אנו; לקח לי רב זבחיכם יאמר יי שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וקבשים ונתתים לא חפצתי: ישעיהו א יא דברים כ ג; ובפרשם כפיקם אילים עני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שמע ידכם דמים מלאה; גם פי אונק ואשעו שהם תפלות: איכה ג ח אילים וחלב מריאים ודם פרים וקבשים ונתתים לא חפצתי: ישעיהו א יא דברים כ ג; ספוקה בעון לך מעבור תהלים לט יג אהבה ג מד ח: ואמה קח לך מקבת ברזל ונתתה אותה קוד ברזל בינך ובין העיר והכינתה את פניך אליה והיתה במצור וצרה עליה אות היא לביתי וישאל; ונתפלל אל יי ואמר אדני אלהים אל תשחת עמך ונתלתך אשר פדית בגורלך אשר הוצאת ממצרים ביד תזקה; ואנכי עמדותי בקר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע יי אלי גם בפעם ההוא לא אבה יי השחיתך;

1. תחלת ממשכה מקלה לב ועץ חיים תאווה באה: משלי יג יב. 2. עץ חיים היא למחויקים בה ותמכיה מאשר: משלי יג יח. 3. קוה אל יי חווק ויאמץ לבך וקוה אל ה' תהלים כו יד. 4. רק חווק ויאמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה אשר עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאלו למען תשכיל בכל אשר תלך: יהושע א ז. 5. חווק ונתחזק בעד עפנו ובעד ערי אלהינו וי נעשה הטוב בעיני: שמואל ב יב יב. 6. ותאמר ציון עובני יי ואדני שכתבי ישעיהו מט יד. 7. התשכח אשה עולה מרתם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך: ישעיהו מט טו. 8. אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה: תהלים פד ה. 9. אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך: תהלים קמ ד. 10. רק השמור לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל מי תחיה וחדעקתם לבניך ולבני בניך: דברים ד ט. 11. ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראייתם כל תמותה ביום דבר יי אילכם בדרך מתוך האש: דברים ד טו.

מסורת הש"ס
א) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ב) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ד) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ה) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ו) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ח) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ט) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
י) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יא) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יב) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יג) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יד) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
טו) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
טז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יח) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יט) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
כ) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז

הגהות הב"ח

א) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ב) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ד) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ה) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ו) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ח) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ט) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
י) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יא) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יב) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יג) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יד) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
טו) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
טז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יח) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יט) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
כ) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז

גליון הש"ס

ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז

הגהות הגר"א

א) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ב) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ג) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ד) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ה) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ו) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ח) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
ט) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
י) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יא) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יב) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יג) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יד) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
טו) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
טז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יז) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יח) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
יט) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז
כ) ג' ע' ח' ס' ט' ט"ז

מוסף תוספות

א. ובחוש ור"ש כהן, כלומר מעשים טובים בלא תפלה לא סגי שהרי משה רבינו הוצרך לתפלה. ב. בחוש ור"ש הוסיף, פי' שמתעשר בלבד שיש לתפלתו להתקיים כי מאד כיון בה ועי"י כך מוכיח עונותיו ובא לר"י כאב לב.

מוסף רש"י

שמעה תפלתו וגו' אל דמעתי אל תחרש. שמעה תפלתו אין לשמועו משום נקשה שמקט מלת הקב"ה שמעה תפלתו, אבל אל תחרש י' לשמועו משום נקשה ולומר מו אל נטות שאין דרכי לשמוע ולא תכירם ביום (ס). ביזא דעיבא. יוס תפלתו (יבמות טו). ומעיין בה. אמר גלנו שיעשה קטמו לפי שהתפלל כסודו (לקו"ה טו). כאב לב. שאין נקטמו נעשית (שם). תחלתו. תפלתו מנו וסל משה (שם). גסטרא. מושל (סוטה ד').

רבינו ניסים

אפילו המלך שואל בשלמו לא ישיבנו. ושנינו עוד בתוספתא הכותב את השם אפי' המלך שואל בשלמו לא ישיבנו היה כותב ה' או ר' שבות כיון שגמר אחד מהן משיב שאילת שלום ואיתא להא בריתא בגמרא דבני מערבא דפירקין: תנו רבנן משה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך. אית כבאא קמא בש' הגזול (דף ק). כל מעשה בחסיד אחד אינו אלא ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה ב"י אליעזר ואיתא דרזותה בתמורה (דף טו) בפרק יש בקרבנות הצבור: